

**Συζήτηση του κειμένου της Μαρίλιας Αϊζενσταϊν
από τον Γεράσιμο Στεφανάτο.**

Ευχαριστώ θερμά την Μαρίλια Αϊζενσταϊν που μου ζήτησε να είμαι συζητητής της. Ο παραδειγματικός, ας μου επιτραπεί να πω, χαρακτήρας του υπό συζήτηση κειμένου έγκειται στο ότι, με βάση την μεταψυχολογία της ψυχαναλυτικής συνεδρίας, καθιστά ορατή και απτή τη δράση της καταστρεπτικότητας και των εννομήσεων θανάτου στις οριακές για την ψυχαναλυτική πρακτική συνθήκες, στα όρια του αναλύσιμου, στα όρια της ψυχοποίησης.

Η έννοια της ψυχοποίησης χρησιμοποιούμενη από διάφορους συγγραφείς σε διαφορετικά θεωρητικά πλαίσια εκφράζει σε τελευταία ανάλυση την αναγκαιότητα για την ψυχική ζωή κίνηση επένδυσης-επεξεργασίας-ερμηνείας.. Τον μετασχηματισμό δηλαδή της έσωθεν και έξωθεν πληροφόρησης σε εικόνα σωματικού πράγματος, σε φαντασίωση, σε λέξη, νόημα και αιτιότητα, σύμφωνα με την αρχή της ευχαρίστησης και τις αρχές λειτουργίας των παραστασιακών συστημάτων.

Η παραστασιακή όμως δραστηριότητα δεν παριστά την πραγματικότητα του βιώματος, αλλά ένα βίωμα συμβατό με την δυνατότητα επένδυσης του παριστωμένου. Ακόμη περισσότερο, όπως υπογραμμίζει και η Μ.Αϊζενστάιν, εμπεριέχει την τάση αυτοκαταστροφής της. Κάθε φορά που το παριστώμενο δεν κατορθώνει να καταργήσει μια κατάσταση ανάγκης γίνεται μισητό, εφόσον καταδεικνύει τα όρια της αυτάρκειας της ψυχής να αυτο-γεννά την κατάσταση ευχαρίστησης. Όταν το ψυχικό όργανο αποτυγχάνει να επεξεργαστεί την εμπειρία της δυσαρέσκειας, του πόνου, της τραυματικής διάρρηξης μέσω μιας αναδιαμόρφωσης της παράστασης, τότε μοιραίως αποεπενδύει το παριστώμενο με όλους τους δυνατούς τρόπους. Μέχρι αυτο-εκμηδένισης και ακρωτηριασμού της αντίστοιχης αισθητηριακής ερωτογενούς ζώνης, προς όφελος μιας κατάστασης αταραξίας και μη-επιθυμίας, ακραίας έκφρασης της ενόρμησης θανάτου.

Το κρίσιμο λοιπόν ερώτημα που θέτει η Μ.Αϊζενστάιν με βασικό παράδειγμα την *χρηστική λειτουργία* είναι το εξής: Με ποιους τρόπους το υποκείμενο συνεχίζει να επενδύει ό,τι αποσπάται από την οικονομία της αρχής της ευχαρίστησης και εξ'αυτού εμπίπτει στην οικονομία του καταναγκασμού επανάληψης, εκτός δυνατοτήτων επιρροής και έλξης από τις

σεξουαλικές ενορμήσεις; Όταν η απώθηση ως απαραίτητη προϋπόθεση διατήρησης των τραυματικών ιχνών καθίσταται ανενεργής, όταν η ασπίδα του μαζοχισμού καταρρίπτεται, όταν τίθενται επί το έργο η άρνηση, η διχοτόμηση, ο αποκλεισμός, τότε με ποια έσχατα μέσα κατορθώνει το υποκείμενο να επιβιώσει; *Επενδύοντας την αποεπένδυση και την αποσύνδεση, την αποαντικειμενοποίηση, το σβήσιμο των τραυματικών ιχνών, την τάση αυτοεκμηδενισμού.* Αυτή είναι η ακραία και παράδοξη απάντηση που μπορούμε να δώσουμε, σήμερα, διερευνώντας το ενδοψυχικό έργο των ενορμήσεων του θανάτου και την συνεισφορά τους στην ψυχική ζωή αλλά και στην επιβίωση.

Σχηματοποιώντας στο έπακρο, θα έλεγα ότι στις οριακές αυτές καταστάσεις το υποκείμενο έχει να « διαλέξει» ανάμεσα στον φυσικό του θάνατο και την καταφυγή στο παραλήρημα. Μέσω της προβολής του μίσους και της καταστρεπτικότητας στον καταδιώκτη διασφαλίζεται η δυνατότητα επανεπένδυσης και η στοιχειώδης ενορμητική διαπλοκή. Σαν τρίτη «λύση» επιβίωσης υπό την σκέπη των ενορμήσεων του θανάτου εμφανίζεται το πάγωμα της ψυχικής λειτουργίας, η παράλυση της σκέψης, η καταστροφή της παραστασιακής διαδικασίας και η μετακίνηση από την σφαίρα της επιθυμίας στο πεδίο της ανάγκης και των λειτουργιών του σώματος. Πρόκειται για αγώνα ενάντια στον Θάνατο με χρήση των δικών του όπλων και με την αβάσταχτη υποχρέωση ενός συνεχούς, εξαντλητικού διαχωρισμού της αυτοσυντήρησης από την ευχαρίστηση.

Σε αυτό το πεδίο κατανοώ την υπόθεση της Μ.Αιζενσταϊν για την υπάρξη μιας *πρώϊμης αντιτραυματικής στρατηγικής στην υπηρεσία της επιβίωσης*. Μίας τρόπου τινά «σωματικής» άμυνας στα όρια της ψυχοποίησης, η οποία αποτυγχάνει να συγκροτηθεί σαν κλασική ψυχική άμυνα όπως το παραλήρημα εφόσον εμπλέκει άλλες δυνατότητες όπως την εκφόρτιση στο σώμα ή μέσω συμπεριφοράς.

Βρισκόμαστε εδώ αντιμέτωποι με μια ψυχική λειτουργία *αποσυνδεδεμένη* από την ασυνείδητη φαντασιακή δραστηριότητα και την σκέψη. Αυτός ο «τόπος-λειτουργία» παραπέμπει στο *πρωταρχικό* που θεματοποίησε η Piera Aulancier ακριβώς για να ορίσει ένα τρόπο ψυχοποίησης του σωματικού-ενορμητικού γεγονότος, πέραν του ασυνειδήτου, με εικόνες του σωματικού πράγματος (*εικονογράμματα*) και με όρους αυτο-γέννησης ή ακρωτηριαστικής απόρριψης, όσο το δυνατόν εγγύτερα στην πρωταρχική ενορμητική διαμάχη ζώης-θανάτου.

Ο *πρωταρχικός* αυτός χώρος παραστασιακής εκπροσώπησης δρα αδιαλείπτως και παράλληλα με τις πρωτογενείς-δευτερογενείς διαδικασίες μεταβολίζοντας κάθε εμπειρία της ψυχής, συμπεριλαμβανομένης της αίσθησης της ανάγκης και του πόνου, σε εικονογράμματα που συνδέουν αδιαχώριστα μια αισθητηριακή ερωτογενή ζώνη με το συμπληρωματικό της

αντικείμενο, αιτία της διέγερσης. Η μορφοποίηση του εικονογράμματος στηρίζεται στο μοντέλο της αισθητηριακής λειτουργίας του σώματος ,γι'αυτό και κάθε εμπειρία δυσαρέσκειας συνεπάγεται την επιθυμία αυτο-ακρωτηριασμού του οργάνου και καταστροφής των αντιστοίχων αντικειμένων διέγερσης.

Συνεπώς το παριστώμενο της επώδυνης εμπειρίας που αποεπενδύθηκε ως μισητό, παρίσταται από το *πρωταρχικό* ως αποβαλλόμενο- εμμεσόμενο, ενώ η δραστηριότητα της σκέψης γίνεται το ισοδύναμο της δραστηριότητας μιας αισθητηριακής ερωτογενούς ζώνης- λειτουργίας όπου ο αυτο-ακρωτηριασμός είναι διαρκώς δρών. Σε κανονικές συνθήκες οι πρωταρχικές αυτές *εικονογραφικές* εγγραφές και η τρομακτική φόρτιση που τις συνοδεύει μεταβολίζονται από το *εγώ* του λόγου και της σκέψης σύμφωνα με τις δικές του παραμέτρους.

Η καταστροφή της δραστηριότητας της σκέψης ,όπως υπογραμμίζει και η Μ.Αιζενστάιν, είναι συνώνυμη με την καταστροφή της παραστασιακής διαδικασίας όταν βιώνεται ως επικίνδυνη. Συμφωνώ πλήρως και την ευχαριστώ γιατί μου επέτρεψε να κατανοήσω με ποίους τρόπους η παράλυση της σκέψης συνδέεται με την αποτυχία της *αρνητικής ψευδαίσθησης* να ανταποκριθεί στην *εργασία του αρνητικού* που για τον Andre Green λαμβάνει χώρα σε κάθε συνεδρία. Τα *λευκά* κενά που οριοθετούν τις σκέψεις , οι μετέωρες στιγμές του λόγου του αναλυόμενου μαρτυρούν πάντα ότι υπάρχει το αναγκαίο φόντο απουσίας που καθιστά δυνατή τη σκέψη, την παραστασιοποίηση και βεβαίως την μεταβίβαση. Το *απόλυτο λευκό* που εμφανίζεται στην ψυχική λειτουργία και στην μεταβίβαση του Βάνια και της Αϊσά φανερώνει την ελλειμματική διαχείριση της *απουσίας* που επικαιροποιείται από την διακοπή των συνεδριών. Πρόκειται βεβαίως για *απουσία σε φόντο παρουσίας* της ψυχαναλύτριας αλλά και της ψυχαναλυτικής εργασίας που ίσως επιτρέπει την μετατροπή της σε *παρουσία σε φόντο απουσίας*.

Κάθε πράξη όμως επένδυσης της εμπειρίας της δυσαρέσκειας ή της ευχαρίστησης καθίσταται δυνατή μέσω αυτού που εκπροσωπεί στην οικονομία της επιθυμίας ενός *άλλου*, αρχής γενομένης από την φέρουσα το στήθος και τον λόγο μητέρα . Μία εξωτερική επιθυμούσα αρχή, ένας γονεϊκός «άλλος» δεν παρεμβάλλεται πάντα ανάμεσα στο παιδί και τα αισθητηριακά του βιώματα ερμηνεύοντας τα με πράξεις ή με λόγια; Αυτή δεν είναι ουσιαδώς η καταγωγική προέλευση της μεταβίβασης; Εάν το πρώιμο διαρρηκτικό φαινόμενο δεν εγγραφεί στην οικονομία της επιθυμίας ενός άλλου και πρώτιστα του ψυχαναλυτή, εάν δηλαδή μεταξύ της εικόνας του σωματικού πράγματος και της σκέψης δεν παρεμβληθούν τα *σχεσιακά σχήματα* της φαντασίωσης για να δώσουν ερμηνεία και αιτιότητα στον σωματικό και ψυχικό πόνο, τότε το διαρρηκτικό φαινόμενο καθίσταται ένα τρομακτικό

τραυματικό γεγονός χωρίς υποκείμενο και χωρίς παραλήπτη .

Τελευταίο και όχι ελάχιστο προς συζήτηση σημείο. Η κλινική του κομφορμισμού και της υπακοής παραπέμπει στο εύθραυστο πάντα έργο του πολιτισμού, στη φροϋδική *Kulturarbeit*. Όταν η σκέψη αποσυνδέεται και αποκόπτεται από τις συναισθηματικές-ενορμητικές της ρίζες, τότε καθίσταται αδύνατη κάθε επεξεργασία και ενδοβολή της ατομικής και συλλογικής , συνειδητής και ασυνειδήτου βαρβαρότητας ,όπως και του ριζικού μίσους για την ετερότητα. Αυτό που απομένει είναι το σβήσιμο της μνήμης , η καταστροφή της παράστασης και ο θάνατος της σκέψης , ώστε να διατηρηθεί η αναγκαία - ακόμη και για τον Αιχμάν- αίσθηση ενός στοιχειώδους συνανήκειν. Η «σχεδόν βιολογική διεκδίκηση ότι ανήκεις στο ανθρώπινο είδος» με τις λέξεις του Robert Antelme επιβιώσαντος των χιτλερικών στρατοπέδων συγκεντρώσεως .

Γεράσιμος Στεφανάτος

Ψυχίατρος, Παιδοψυχίατρος, Ψυχαναλυτής